

VERTIMO LITERATŪRA IR BIBLIOTEKA *

KAZIMIERAS JUOZAS AMBRASAS

Ne paslaptis, kad šiandien mūsų bibliotekų kartotekose kai kurių mokslo šakų literatūra tvarkoma gana įvairiai. Štai, sakysime, reikia surinkti bibliografinę medžiagą apie vertimo istoriją, teoriją ar praktiką. Vilniaus V. Kapsuko universiteto Mokslinės bibliotekos Bibliografiniame skyriuje šios srities literatūros daugiausia rasime dviejuose trijuose bendrosios straipsnių kartotekos skyriuose: XXV. Filologija. Kalbos mokslas (vertimų klausimai), XXVI. Literatūros mokslas (Literatūros teorija) ir XXVI. Литературоведение. Общие вопросы. Tokia literatūra panašiai klasifikuojama ir kitose Vilniaus bibliotekose: Mokslo akademijos, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto, Respublikinės ir Knygų rūmų. Panašiai, bet kartu ir labai skirtingai. Nė vienoje iš minėtų bibliotekų nerasime išsamios, nuosekliai sudarytos kartotekos, kur būtų bent apytikriai sukaupta visa medžiaga, liečianti teorinę — specialiai teoriniams vertimo klausimams skirtos knygos, mokslo darbai, įvairūs straipsniai, studijos ir kitokie teorinio pobūdžio nagrinėjimai, — kritinę, kur teigiamai ar neigiamai įvairių profesijų specialistų įvertinamos verstinės knygos, netgi teoriniai ar moksliniai darbai, susiję su įvairių įvairiausiomis vertimo sritimis, arba istorinę literatūrą, kuri pa-

prastai būna skirta kokios nors vertimo mokslo dalies istorinei analizei. Patsitaiko ir kitokių skirtumų. Pavyzdžiui, Knygų rūmų Bibliografinės informacijos kartotekos XXVI skyriuje „Literatūros mokslas. Lietuvių literatūra“ yra du poskyriai: „Vertimo menas lietuvių literatūroje“ ir „Vertimo menas tarybinėje literatūroje“. Pagal tokį suskirstymą pirmajame poskyryje galima tikėtis rasti literatūrą ligi 1940 metų, o antrajame — periodas aiškiai nusakytas — nuo 1945 ligi šių dienų. Tačiau tiek pirmajame, tiek ir antrajame pamatysime vien tarybiniais metais periodiniuose leidiniuose vertimo klausimais išspausdintus straipsnius. Pirmasis poskyris nuo antrojo skiriasi tiktai kortelių skaičiumi. Kažin, ar toks dubliravimas kartotekose reikalingas.

Be to, kone visose bibliotekose poskyrių pavadinimai irgi skirtingi. Antai Akademijos sisteminio katalogo skyriuje „Literatūros teorija“ — poskyris „Literatūrinio vertimo technika“, Respublikinės bibliotekos Sisteminio katalogo skyriuje „Literatūrinė kūryba“ — „Vertimai“, o Lietuvių kalbos ir literatūros institute — „Tarybinė lietuvių literatūra“ — „Vertimo klausimai“. Pastarosios bibliotekos „Kalbotyros“ skyriuje „Kalbos kultūros“ poskyryje patsitaiko kortelių ir apie vertimus.

* Redakcijos prirašas: K. J. Ambraso straipsnyje giliai analizuojama literatūros apie vertimus tematika, sprendžiama šios literatūros klasifikacijos problema. Bibliotekų praktiniame darbe autoriaus siūlomą klasifikacinę schemą pilniau panaudoti bus labai sunkiai įmanoma, nes straipsnyje neatsižvelgiama į esamą katalogų ir kartotekų struktūrą, į medžiagos klasifikavimo metodiką, į realias bibliotekų galimybes. Tačiau bibliotekininkams bus naudinga susipažinti su vertimo literatūros problematika, o atskiros mintys pravers ir praktiniame darbe.

Vienur, sakysime, Akademijos bibliotekoje, periodikos straipsnių kartotekos apie vertimus visiškai nėra, kitur, pavyzdžiui, Respublikinėje bibliotekoje, mašininis vertimas sumaišytas su literatūros ir kalbos straipsniais.

Tokia mniėtos srities literatūros klasifikavimo ir tvarkymo įvairovė, regis, atsiradusi dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių. Viena iš pirmųjų yra ta, kad vertimas — palyginti dar jaunas ir sintetinis mokslas. Ir ne vien tikta mokslas. Kaip rašo A. Deičas, taip pat daugelis kitų autorių, vertimas yra ir menas, ir mokslas¹. Jis turi savo teoriją, mokslinius tyrinėjimo metodus, ilgaamžę istoriją ir įvairiapusę, kaskart vis besiplėtojančią praktiką. Šiandien kam nors suabejoti vertimo mokslo ar meno teisėmis būtų gana naivu. Sakysime, kino menas ir mokslas nūnai nepainiojamas nei su baletu, nei su opera, nei teatru, nei muzika. Nors kinas ir išaugęs minėtų menų prieglobstyje, bet dabar jau savarankiškas, turįs savo teises ir vietą spaudoje, visuomeniniame gyvenime, pagaliau — ir bibliotekų kartotekose.

Panašus sintetinis mokslas ir menas yra vertimas, atsiradęs iš įvairių literatūros, stilistikos, sintaksės, leksikos, semantikos, semiotikos, kai kurių tikslųjų ir kitokių lingvistinių bei neling-

vistinių sričių. Bemaž iki pat XX a. vertimas buvo laikomas vien kūrybine veikla ir vertinamas tik iš estetiškos pusės². Dėl vertimo problemų daugiausia ginčydavosi poetai, prozininkai, filosofai. Dabar vertimas ne be pagrindo laikomas viena pagrindinių žmonių bendravimo priemonių, todėl jam skiriama nemaža laiko ir jėgų³. Vertimu šiandien domisi ne tik kritikai, mėgėjai ir profesionalai vertėjai, prozininkai ir poetai, bet ir matematikai, istorikai, kalbininkai⁴. Matyti, teisus prancūzų mokslininkas E. Kary, pavadinęs dvidešimtąjį amžių vertimo amžiumi⁵. Ir vis dėlto ligi šiol vertimo mokslas neturi tiksliai apibrėžto tyrinėjimų objekto: paradoksalu, bet taip iš tikrųjų yra. Vieni, sakysime, A. Fiodorovas, laikosi induktyvinės teorijos — pasirinkę tam tikrą konkrečių tekstų visumą, remdamiesi empiriniais duomenimis, daro išvadas ir vertimo teoriją kuria lingvistiniais pagrindais⁶. Kiti, pavyzdžiui, I. Revzinas su V. Rozencveigu, laikydamiesi deduktyvinės teorijos, savo tyrinėjimų objektu laiko lingvistinį komunikacijos aktą — patį vertimo procesą⁷. Treti, kaip antai G. Gačėčiladzė, šį klausimą sprendžia iš literatūrinių pozicijų — grožinės literatūros kūrinių vertimo teorijos objektas yra nustatymas sąlygų, galinčių padėti

¹ Деич А. Искусство? Да. Наука? Конечно.— «Литературная газета», 1966, 24 февр.

² Зг. Ревзин И. И., Розенцвейг В. Ю. Основы общего и машинного перевода. М., 1964, стр. 12.

³ Plg. Nida E. A. Toward a Science of Translating. Netherlands, 1964; Klooper R. Die Theorie der Literarischen Übersetzung. München, 1967, S. 7—15; Чуковский К. Высокое искусство, М., 1968, стр. 5—7.

⁴ Зг. On Translation. Cambridge-Massachusetts, 1959; Jumpsell R. W. Die Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur. Berlin, 1961; Cary E. Les grands traducteurs Français. Genève, 1963; Mounin G. Teoria e stons della traduzione. Torino, 1965; Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation. London, 1965; Levý J. Umění překládů. Praha, 1963; ir kt.

⁵ Зг. Cary E. Pour une thèorie de la traduction. Diogene, 40, Octobre-Décembre, 1962, p. 118.

⁶ Plg. Фегоров А. В. Основы общей теории перевода. М., 1968, стр. 21.

⁷ Зг. Ревзин И. И., Розенцвейг В. Ю. Основы общего и машинного перевода. М., 1964, стр. 21; Черняховская Л. Некоторые закономерности применительно к теории перевода.— Тетради переводчика. Уч. записки. 1971, № 8.

išspręsti šį klausimą⁸. Toks teorinės minties įvairavimas — galutinai neišspręstas vertimo teorijos objekto klausimas, kalbos ir literatūros mokslų varžytynės, stuktūrinės vertimo teorijos pretenzijos ir kt.— atitinkamai atsispindi ir sprendžiant praktinius bibliotekų tvarkymo uždavinius.

Štai, sakysime, peržiūrėkime klasifikacines bibliotekines lenteles, skirtas masinėms bibliotekoms⁹. Ketvirtajame «Языкознание» ir aštuntajame skyriuje «Литературоведение» pažymos «Перевод» visiškai nėra. Universaliojoje dešimtainėje klasifikacijoje «Переводы», turinje pažymėti 651.9, atsidūrę ne kalbotyros ar literatūros mokslo skyriuose, bet tarp «Конторское оборудование. Конторские машины. Конторский материал». Poskyris 651.9 atrodo taip: Рукопись. Машинопись. Размножение. Перевод. Стенография¹⁰. Taigi, kai klasifikacijoje, kuria naudojasi visos Tarybų Sąjungos bibliotekos, tepažymėta vien tik lakoniškas vienintelis pavadinimas, tai, savaime suprantama, bibliotekų darbuotojai, kiekvienas savaip suprasdamas skaitytojų poreikius ir atsižvelgdamas į plaukiantį bibliotekon knygų bei kitos spaudos srautą, šį poskyrį savarankiškai skirsto į poskyrius ir posistemas. Tokiu būdu normalu, kad, tvarkant minėtos srities literatūrą, kiekvienoje bibliotekoje atsiranda tam tikrų klasifikacijos skirtumų ir nevienodumų.

Visasąjunginių ir respublikinių bibliografinių vertimo literatūros leidinių stoką taip pat galima būtų laikyti viena iš objektyviųjų priežasčių. Kalbamos literatūros klausimais išspausdinti straipsniai ir kitokia medžiaga išblaškyta įvairiuose rinkiniuose, brošiūrose,

žurnaluose, almanachuose, laikraščiuose, knygoje, taip pat ir bibliotekų kartotekose. Džiugu, kad ukrainiečiai šiuo atžvilgiu rodo gerą pavyzdį. Jie yra parengę dideles apimties kritinės vertimo literatūros bibliografinę rodyklę nuo 1800 ligi 1965 metų. Ne veltui konferencijose, pasitarimuose ir spaudoje kaskart pasigirsta vis garsesnių balsų, reikalaujančių nuo greičiau išleisti TSRS tautų kritinės ir teorinės vertimo literatūros suvestinę bibliografinę rodyklę.

Tačiau ne vien bibliografinės rodyklės ar kokio nors didesnio leidinio sudarytojams, bet ir patiems vertimo specialistams atsiranda nemaža kėblumų dėl tokio pobūdžio medžiagos klasifikavimo. Tiek patys vertimo teorikai, praktikai, tiek ir bibliotekų darbuotojai stengiasi ieškoti savų šios problemos sprendimo kelių, kurie visos Sąjungos mastu unifikuoti arba standartizuoti ne visada gali patenkinti skaitytojų poreikius arba tiktai konkrečioms vietos sąlygoms. Štai, pavyzdžiui, vertimo teorijos žinovas tarybinis akademikas A. Fiodorovas knygoje «Введение в теорию перевода» visą literatūrą apie vertimo mokslą suskirsto į šešis skyrius, daugumą atitinkančius vadinamosios universalios dešimtainės klasifikacijos reikalavimus:

1. Bendroji, speciali grožinė ir visuomeninė-politinė vertimo literatūra. A. Knygos. B. Straipsniai.

2. Grožinės ir visuomeninės-politinės literatūros vertimo istorija.

3. Knygos (straipsniai) apie šiuolaikinių tarybinių vertėjų veiklą ir grožinės literatūros vertinius kūrinius.

4. Straipsniai apie mokslinės ir techninės literatūros vertimus.

⁸ Plg. Гачечиладзе Г. Введение в теорию художественного перевода. Тбилиси, 1970, стр. 114.

⁹ Зг. Таблицы библиотечной классификации для массовых библиотек. М., 1968, стр. 52—53, 112—124.

¹⁰ Plg. Универсальная десятичная классификация. Машиностроение и смежные отрасли науки и техники. М., 1965, стр. 192.

5. Straipsniai apie specialius lingvistinius vertimo klausimus.

6. Vertimo metodika (apie vertimo dėstymą aukštojoje ir vidurinėje mokykloje)¹¹.

Naujojoje pataisytoje savo knygos laidoje A. Fiodorovas vertimo literatūrą skirsto jau tiktai į keturis skyrius:

1. Bendroji vertimo teorija ir grožinės literatūros vertimas.

2. Kalbų gretinamasis metodas.

3. Vertimo istorija.

4. Praktiški vadovėliai įvairioms vertimo rūšims¹².

Deja, nei viena, nei kita čia pateiktoji sistema neapima visų vertimo mokslo dalių, visų literatūros žanrų, taip pat neišlaikomas vieningas klasifikavimo principas. Tiek pirmojoje, tiek ir antrojoje knygos laidoje visiškai neatsispindi kai kurios vertimų rūšys, sakysime, vertimas žodžiu ir vertimas raštu (sinchroninis, nuoseklusis), mašininis ir kitokių rūšių vertimas. Nebėra tokių literatūrinių žanrų, kaip antai: dramos, poezijos, komedijos, publicistikos ir t. t. Jeigu išskiriamas toks skyrius publicistikai, kuris, matyt, čia vadinamas „visuomenine-politine“ literatūra, tai turėtų būti ir kitiems, ne mažiau svarbiems ir reikalingiems žanrams atskiri poskyriai. Tiek bendrai, specialiai grožinei ir visuomeninei-politinei vertimo literatūrai, tiek ir kitų vertimo mokslo dalių literatūrai reikėtų skirti irgi atitinkamus poskyrius — knygos ir straipsniai. Tačiau šio principo nuosekliai nesilaikoma. Šioje klasifikacijoje galima pasigesti ir pagrindinių vertimo mokslo dalių: kritikos (pirmojoje knygos laidoje), metodikos (antrojoje knygos laidoje) ir kt.

Kartais surinktoji vertimo bibliografija klasifikuojama tiktai pagal šalis, o ne pagal vertimo mokslo dalis, paskirtį ar žanrus. Sitaip daroma «Мастерство перевода» straipsnių rinkiniuose¹³. Aišku, dažnam skaitytojui gali būti įdomu, kas apie vertimą yra išspausdinta Tarybų Sąjungoje, kas Lenkijoje, Vengrijoje, Bulgarijoje, Japonijoje, Šveicarijoje ar kitoje kokioje nors socialistinėje ar kapitalistinėje šalyje. Tačiau, kai straipsniai ir knygos nėra kieki neanotuojami, tai pasinaudoti tokia bibliografija, ypač mokslo reikalais, yra nelengva, nes vien tik iš straipsnio ar knygos pavadinimo ne taip jau dažnai gali suvokti, kas yra rašoma. Visiškai kitokio pobūdžio yra bibliografinis leidinys „The Science of Translation: An Analytical Bibliography“¹⁴. Čia visa bibliografinė medžiaga yra suskirstyta į dvi dalis: pirmojoje yra pateikta 902 pozicijos — autorių straipsniai, knygų pavadinimai ir kita reikalinga metrika, antrojoje — visa bibliografinė medžiaga suskirstyta į dešimt skyrių, sakysime, „Teorinio vertimo kritika“, „Vertimo metodai ir technika“, „Vertimo tekstai“, „Vertimas žodžiu“, „Gretinamoji deskriptyvinė lingvistika“, „Vertimo istorija“, „Bibliografija“ ir kt. Čia pat yra kalbų porų, kurios yra nagrinėjamos knygos ir straipsniuose, sąrašas. Jei kur nors yra kalbama apie tris ar keturias kalbas, nurodoma taip pat. Pateiktas recenzijų autorių sąrašas. Literatūra nurodoma tiktai numeriais, kurie abėcėline tvarka yra tame 902 pozicijų tarpe. Tai ekonomiška.

Siek tiek labiau pritaikytą praktikos reikalams ir labiau diferencijuotą

¹¹ Федоров А. В. Введение в теорию перевода. М., 1958, стр. 356—371.

¹² Федоров А. В. Основы общей теории перевода. (Лингвистический очерк). М., 1968, стр. 387—392.

¹³ Plg. Мастерство перевода. Сборник седьмой. М., 1970, стр. 489—541; Мастерство перевода. Сборник восьмой. М., 1971, стр. 436—486 ir kitur.

¹⁴ Bausch K. R., Kiegraf J., Wills W. The Science of Translation. An Analytical Bibliography (1962—1969). Tübingen, 1970.

klasifikaciją siūlo ukrainiečių bibliografas N. Nazarevskis:

1. Bendroji vertimo teorija ir praktika.

2. Lingvistinės vertimo problemos.

3. Visuomeninė-politinė literatūra.

4. Antikinė literatūra.

5. Senoji slavų literatūra.

6. Grožinė literatūra.

7. Mokymo-metodinė literatūra (vertimo dėstymas).

8. Mokslinė ir mokslinė techninė literatūra.

9. Mašininis vertimas ir matematinė lingvistika.

10. Vertimo literatūros bibliografija¹⁵.

Vis dėlto ir šioje klasifikacijoje netrūksta spragų. Jeigu yra specialus skyrius bendrajai vertimo teorijai ir praktikai, tai būtinai reikėtų panašaus skyriaus ir specialiajai vertimo teorijai bei praktikai, juk apie vertimą iš vienos kurios kalbos į kitą literatūros įvairiomis kalbomis rasime nemažai. Tuo pačiu, jei esama atskiro skyriaus „Lingvistinės vertimo problemos“, tai turėtų būti ir „Literatūrinės vertimo problemos“,— negalima tokiu atveju ignoruoti ir šio vertimo problemų nagrinėjimo aspekto, nes, kaip jau minėta, vertimo mokslas daugiausia atsiradęs iš įvairių literatūrinių, lingvistinių, taip pat ir kitų mokslo sričių. Greita „visuomeninė-politinė literatūra“ turėtų būti ir kitų stilistiniu požiūriu žanrų: dramos, komedijos, poezijos ir t. t. Mūsų sąlygomis tuo tarpu, atrodo, nebūtina turėti atskirų skyrių senajai slavų, antikinėi ir grožinei literatūrai. Juk, norint išlaikyti klasifikavimo principus, reikėtų atskirų skyrių TSRS tautų kalboms, užsienio šalims, taip pat daugeliui, jau anksčiau minėtų, žanrų

literatūrai. Arba grožinės literatūros skyriuje atitinkamai turėti išvardintus poskyrius, kurie, savo keliu, galėtų būti suskirstyti atskiromis kalbomis.

Nereikėtų užmiršti ir kalbų gretinamojo metodo. Šis mokslas yra tarsi pirmoji pakopa, tyrinėjant sudėtingus kalbų tarpusavio santykius vertimo galimybių požiūriu¹⁶. Taigi vienas skyrius tiktų ir šiam mokslui, taip artimai susijusiam su vertimo, ypač lingvistinėmis problemomis.

Bibliotekų darbai ir bet kokios kartotekos tvarkymui bei klasifikacijai turi reikšmės ir subjektyvios priežastys. Pirmiausia, kiek bibliotekos darbuotojai yra susipažinę su tam tikra mokslo sritimi. Juk, savaime aišku, kad labiau į kurią nors sritį įsigilinęs darbuotojas lengviau supras skaitytojų poreikius, pagal kuriuos stengsis atitinkamai sutvarkyti tos rūšies kartotekas.

Svarbu taip pat ir bibliotekų administracijos. Jei vadovai tinkamai prižiūri ir kontroliuoja bibliotekininkų darbą, tai jau gera prielaida, kad kartotekos rūpestingai tvarkomos, nuolatos papildomos, sakysime, tuose skyriuose, kurie skirti literatūrai, per apsirikimą nesipainioja kalbos dalykams skirtosios kortelės ir t. t.

Paprastai didesnės bibliotekos turi savo mokslinius konsultantus, kurie esti iš dėstytojų, profesorių, mokslo daktarų ar kitokių mokslininkų tarpo. Pastarieji, peržiūrėję naujausios literatūros katalogus, anotacinius ir užsakyimų blankus bei planus, užsako arba siūlo bibliotekai pasirinkti tam tikrą literatūrą, ją įsigyti savo fondams. Ttai irgi svarbi medžiagos telkimo grandis, nuo kurios priklauso visų sričių naujausios literatūros fondų papildymas ir komplektavimas.

¹⁵ Назаревский Н. Обзор отечественной библиографической литературы по вопросам мастерства художественного перевода и перспективы ее дальнейшего развития.— Актуальные проблемы теории художественного перевода. Т. 1., М., 1967, стр. 362.

¹⁶ Плг. Фегоров А. В. Введение в теорию перевода. М., 1955, стр. 9.

Kasdienė bibliotekos darbo praktika padiktuoja įvairių kitų subjektyvių priežasčių, dėl kurių gerėja ar blogėja skaitytojų aptarnavimas, tuo pačiu esamos ir gaunamos literatūros klasifikavimas bei tvarkymas, tik, deja, visų tų priežasčių čia neįmanoma išnagrinėti.

Anot gruzinų vertimo teoriko G. Gačėčiladzės, vertimo teoriją būtų geriausia laikyti savarankiška mokslo sritimi. Tokiai minčiai neprieštarauja I. Braginskis ir kiti šios srities specialistai¹⁷. Tad, užuot vertimo mokslą glaudus prie literatūros, kalbos ar kitų lingvistikinių bei nelingvistinių dalykų¹⁸, ar ne geriausia jį laikyti savarankišku, jau turinčiu savo tyrinėjimų sferą ir uždavinius, galinčiu užimti tokią pat pilnaisei vietą kitų mokslų sistemoje, kaip,

pavyzdžiui, šiuo metu turi kiti, irgi sintetiniu būdu atsiradę,— biochemija, biofizika, geobotanika ir t. t. Tokiu būdu visa vertimo teorinė, istorinė ir kitokia medžiaga, sukaupia literatūros mokslo skyriuje 808.03, galėtų sudaryti kažkokios naują klasifikacijos numerį turinčios literatūros pagrindą. Tuo tarpu, kad nebūtų nusižengta UDK, vertimo technikos 8.03 skyriuje, sinchroninio, mašininio ir kitų vertimo rūšių vietoje palikti nuorodines korteles, kad skaitytojai lengviau galėtų orientuotis įprastinėje sistemoje.

Mūsų visuomeninėms ir asmeninėms bibliotekoms galima būtų pasiūlyti tokią šios srities literatūros klasifikavimo schemą:

	Teorija						Kriti			Praktika			Vertimo dėstymo metodika			
	Bendroji			Specialioji			Knygos	Straipsniai	Kita medžiaga	Knygos	Straipsniai	Kita medžiaga	Knygos	Straipsniai	Kita medžiaga	
	Knygos	Straipsniai	Kita medžiaga	Knygos	Straipsniai	Kita medžiaga										
Grožinė literatūra																
Publicistika																
Mokslo literatūra .																
Techninė																
Oficialioji dalykinė literatūra																
Kitų stilių ir žanrų literatūra																
Lingvisti vertimo klausimai																
Literatūriniai vertimo klausimai																
Vertimo redagavimas																
Mašininis vertimas																
Sinchroninis																
Nuoseklusis																
Kitų rūšių																
Kalbų gretinamasis metodas																
Matematinė lingvistika																
Matematinė statistika																
Kiti mokslai, susiję su vertimu																

¹⁷ Plg. Брагинский И. Теория художественного перевода как наука.— В кн.: Актуальные проблемы теории художественного перевода. Т. I, М., 1967, стр. 15—32; Гачечиладзе Г. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. М., 1972, стр. 5—217.

¹⁸ Žr. Россельс В. Теория художественного перевода — область литературоведения.— «Вопросы литературы», 1960, № 5.

Šitoji vertimo mokslo literatūros klasifikacija, palyginus su anksčiau pateiktosiomis, regis, yra pranašesnė keliais atžvilgiais. Pirmiausia, čia yra visi anksčiau bet kokioje sistemoje pasitaikę skyriai ir poskyriai, tarp kurių esama nemaža ir tokių, kurie nebuvo visiškai minėti, sakysime, vertimo kritika, sinchroninis, nuoseklusis ir kitų rūšių vertimas, matematinė lingvistika ir kiti mokslai, artimai susiję su vertimu ir kt. Vadinasi, jinais turėtų būti pilniausia.

Antra, kas itin būna svarbu bibliografijos praktikoje, klasifikacija yra ne uždara sistema ir sudaryta trimis aspektais: vienu horizontaliu, būtent: literatūros žanrų, nagrinėjimo pobūdžių, vertimo rūšių ir kai kurių vertimo mokslo dalių, taip pat šiai sričiai artimų dalykų atžvilgiu; dviem vertikaliais — pirmasis mokslo dalių principas: teorija (bendroji ir specialioji), kritika, istorija ir praktika, iš kurių kiekvienas skyrius atitinkamai yra suskaidytas antruoju vertikaliu aspektu,— spausdinto teksto rūšies atžvilgiu: knyga, straipsnis, kita medžiaga.

Pagal bibliotekos poreikius tokią klasifikaciją galima suprastinti ir dar labiau diferencijuoti. Štai, pavyzdžiui, bibliotekai neįmanoma smulkiau skaidyti šių poskyrių ir skyrių. Tokiu atveju pasirenkami tikrai vertikalieji skyriai, vertimo teorija, kritika, istorija, praktika ir vertimo dėstymo metodika. Sakysime, tokioje bibliotekoje, kaip V. Kapsuko universiteto ar Respublikinėje, kur gaunama kone visa literatūra, išspausdinta ne tik Tarybų Sąjungoje, bet ir užsienio šalyse, čia galima ir būtina kai kuriuos skyrius ir poskyrius dar labiau diferencijuoti. Bendroji grožinės literatūros vertimo teorija nagrinėja pačius bendriausius šio pobūdžio tekstų vertimo dalykus, neatsižvelgiant, iš kokios kalbos ir į kokią kalbą yra verčiama. Šio posky-

rio, atrodo, galėtų pakakti bet kokio tipo knygų tvarkymo ir komplektavimo įstaigai. Užtat antrasis — grožinės literatūros specialioji vertimo teorija — gali būti suskirstytas į daugybę poskyrių, juk ši teorijos sritis nagrinėja dvejų kalbų porų vertimo principus, sakysime, iš anglų į lietuvių, iš lietuvių k. į vokiečių, iš latvių k. į rusų, iš ispanų k. į lietuvių ir t. t. Žinoma, čia visų pasaulio kalbų nesuregistruosime, nes išeitų begalė įvairių variantų; be to, nėra nė reikalo: juk ne iš visų pasaulio kalbų verčiame į lietuviškąją. Todėl čia galima įvesti tik tokius poskyrius, iš kurių mūsųose dažniausiai verčiama, sakysime, iš Europos ir Azijos tautų: anglų, vokiečių, prancūzų, ispanų, norvegų, danų, švedų, suomių, rusų, estų, latvių, ukrainiečių, baltarusių, gruzinų, tadžikų, kazachų ir t. t.

Kritikai priklauso visi tie straipsniai ir knygos, kurios skirtos teigiamai ar neigiamai įvertinti ne tik vertimus, bet ir visą kitą literatūrą, susijusią su vertimais ir vertimo mokslu. Kadangi lietuvių kalba ligi šiol yra išleistas tikrai vienas specialus „Mūsų kalbos“ (1971, Nr. 7) numeris, tai didelio vargo su tokio pobūdžio literatūra tuo tarpu nėra,— daugiausia pasitaiko recenzijos, viena kita pastaba literatūros kritikos medžiagoje, trumputės replikos apie kurias-ne-kurias grožinės literatūros kūrinių, vertimų negeroves ir pan.

Visiems vertikaliesiems grožinės literatūros skyriams, o ypačiai istorijos skyriui, reikėtų turėti dar smulkesnę žanrinę klasifikaciją, būtent: proza ir poezija. Proza atitinkamai dar galėtų būti suskirstyta į — romaną, novelę, apsakymą, dramą, pasakas ir kitus tautosakos žanrus, o poezija, savo ruožtu, į — eilėraščius, poemas, balades, dainas, operų libretus ir pan.

Praktikos skyriuje galėtų būti kau-
piama visa medžiaga ne tik apie kon-
ferencijas, pasitarimus, aptarimus, or-
ganizacinius posėdžius, įvairius prak-
tiskus pasiūlymus vertimo klausimais,
vertėjų kadrų parengimą ir kitą infor-
maciją, bet taip pat ir praktikos reika-
lams skirtieji vadovėliai, kuriuose yra
vertimo pavyzdžių, konkrečių verti-
mo atvejų, nurodymų. Ta proga ver-
ta paminėti, kad šiuo metu įvairūs
straipsniai, knygos, kur galima rasti
nagrinėjamas vertimo mokslo ar prak-
tikos problemas, neretai esti iliustruo-
tos ne vien tam tikromis vertimo at-
karpomis, sakiniams ar žodžiais, bet
taip pat schemomis, statistinėmis len-
telėmis, vertimo dažnumo diagramomis
ir t. t. Todėl antroje vertikalinėje
klasifikacijos schemoje, be skilčių
„knygos“, „straipsniai“, yra nurodyta
šiam reikalui ir trečiasis atvejis — „ki-
ta medžiaga“. Mat, pasitaiko, kad ne
vien tik vertimo reikalams skirtoje
knygoje ar straipsnyje duodama, saky-
sime, kokios nors konstrukcijos, žodžio
ar sakinio vertimo variantų panaudo-
jimo ar dažnumo lentelė, schema ar ki-
tokia grafinė priemonė. Tokiu atveju
kaip tik jina ir pažymėtina šioje skil-
tyje.

Vertimo metodika reikalinga dar
smulkiau diferencijuoti: vertimo dė-
stymas aukštojoje, specialiojoje, vidu-
rinėje mokykloje ir specialiuose kur-
suose. Aukštoji mokykla, savo keliu,
gali būti taip pat nevienodo lygio —
gali būti specialioji aukštoji mokyk-
la, kur rengiami tikslai vertimo specia-
listai (vertėjai, referentai žodžiu ar
raštu) ir aukštoji mokykla, kur yra ko-
kia nors vertimo katedra, fakultetas,
privačiomis vertimo teorijos ar prakti-
kos kursas arba specializuota grupė.
Tokiais atvejais vertimo dėstymo me-
todika, savaime suprantama, irgi bus
nevienoda.

Publicistika, savo ruožtu, irgi gali

būti smulkiau suklasifikuota: literatū-
rinio (straipsniai, feljetonai, reportažai,
apybraižos, pamfletai, recenzijos), po-
litinio, visuomeninio, mokslo popula-
rinimo darbai, paskaitos ir kt.

Mokslo literatūra gali būti suskirs-
tyta pagal atskiras sritis, pavyzdžiui,
chemijos, botanikos, biologijos, zoolo-
gijos ir t. t.

Techinės literatūros taip pat apstu,
todėl neišvengiamai reikėtų ir ją smul-
kiau klasifikuoti, saksysime: mechanika,
elektrotechnika, radiotechnika ir kt.

Oficialioji dalykinė literatūra irgi tu-
ri savo specifiką ir nemaža rūšių: gau-
namieji raštai, instrukcijos, potvarkiai,
įsakymai, nutarimai, lydraščiai ir t. t.

Epistoliarinė literatūra gal ir ne to-
kia gausi, bet taipgi galėtų būti skirs-
tytina į asmeninio pobūdžio, oficialius,
literatūrinius ir kt. Laiškai galėtų pa-
tekti į oficialiosios dalykinės literatū-
ros skyrių arba sudaryti atskirą po-
skyrį.

Kitų stilių ir žanrų literatūrai galėtų
priklausyti visi tie, kurie paprastai esti
reikalingi kasdieniui gyvenimo prakti-
kai, saksysime, kas nors išspausdino
straipsnį apie išverstą knygą iš antikos
klasikų, štai ir gali atsirasti kartoteko-
je poskyris: „Antikos klasikų verti-
mai“. Analogiškai gali būti ir „Lietu-
vių klasikų vertimai“, „Rusų klasikų
vertimai“, tik, žinoma, jau ne šiame
poskyryje, o „Grozinėje literatūroje“.

Paprastai vertimo teorijos problemas
nagrinėjamos iš kokių nors pozicijų.
Jos gali būti ne tik lingvistinės, litera-
tūrinės, bet ir struktūrinės. Tokiu at-
veju reikėtų naujo poskyrio „Kiti ver-
timo aspektai“. Kaip jau anksčiau mi-
nėta, ši klasifikacija nėra uždara sis-
tema, o kiekvienai atveju pagal porei-
kius galima ją pildyti, keisti, pertvar-
kyti.

Nors nūnai dar mažoka straipsnių
ar bent didesnių pastabų apie vertimo
redagavimą, bet toks skyrius būtinai

reikalingas, nes leidyklų praktika šitai akivaizdžiai parodo. Retkarčiais spaudoje netgi galima rasti šiuo klausimu įdomios medžiagos.

Mašiniui, sinchroniniam, nuosekliajam vertimui esamų klasifikacijos skyrių ir poskyrių šiandienos reikalams turėtų užtekti. Tiktai pridurtina, kad sinchroniniu vertimu laikytinas toks vertimas žodžiu, kai kokia nors kalba šneka oratorius, ir tuo pačiu metu verčiama. Visas šias problemas, susijusias su šiuo procesu, ir nagrinėja sinchroninis vertimas. Nuoseklusis vertimas nuo jo skiriasi tuo, kad vertėjas žodžiu neverčia į vertimo kalbą teksto tuo pačiu metu, o palaukia ir, kalbėtojui nutilus, išverčia žodį, sakinį ar kokią nors didesnę pasakytosios kalbos atkarpą.

Kalbų gretinamajame skyriuje derėtų turėti bent tokią sistemą: fonetika, morfologija, leksika (frazeologija ir t. t.), sintaksė ir kiti skyriai pagal kalbos hierarchijos lygius. Tokia klasifikacija galėtų būti pagal atskiras kalbas, tiksliau sakant, kalbų poras, kaip antai: vokiečių-lietuvių, latvių-lietuvių, rusų-lietuvių ir t. t.

Matematinės lingvistikos, statistikos ir kitų mokslų skyriuose reikėtų, atrod, telkti tiktai tokią literatūrą, kuri tiesiogiai koku nors aspektu siejasi su vertimo teorinėmis ar praktinėmis problemomis. Čia galėtų priklausyti taip pat ir semiotika, kai kurie kiti taikomosios kalbotyros mokslo dalykai.

Vertimo bibliografijon galėtų pakliūti specialūs vertimo reikalams skir-

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Lietuvių kalbos katedra

tieji leidiniai, atskiriems rašytojams ir kitiems įžymiems žmonėms, jei tik jie kuo nors susiję su vertimais, skirtosios bibliografinės atmenos, rodyklės, nedideli straipsniai, pastabos ar žinėlės. Šiame skyriuje labai pravartu būtų turėti personalijas: vertėjų, vertimo kritikų, teorikų ir istorikų. Kaip naudinga būtų mokslui ir praktikai turėti tokią kartoteką, kur gali sužinoti, ką, pavyzdžiui, yra išvertęs V. Kudirka, A. Venclova ar V. Bložė ir kiti mūsų prozininkai bei poetai, ką apie juos kas nors yra rašęs ir t. t.

Dažnai mūsų verstinėms knygoms skirtose recenzijose ar kritiniuose straipsniuose galima rasti po žiupsnelį ir kritinių pastabų, ir teorinių samprotavimų, ir praktiškų pasiūlymų. Tokiais atvejais, savaime aišku, labai praverstų tokio straipsnio kortelę turėti ne tik kritikos, bet ir teorijos bei praktikos skyriuose.

Be to, kai kurie šių paminėtųjų skyrių, sakysime, istorijos, galėtų dar būti skirstomi periodais. Pavyzdžiui, literatūra ligi 1940 metų, tarybinis laikotarpis ir pan. Ne vieną skyrių būtų galima dar skirstyti atskiriomis TSRS ir užsienio šalių kalbomis. Tačiau toks smulkesnis klasifikavimas daugmaž priklauso nuo kiekvienos bibliotekos įprastos darbo tvarkos, lankstumo ir operatyvumo.

Vienaip ar kitaip vertintume pateiktąją vertimo literatūros klasifikaciją, bet ligšiolinę sistemą derėtų keisti, nes dabartinė ne visiškai atitinka skaitytojo poreikius.

[Iteikta 1973 m. lapkričio mėn.]

ПЕРЕВОДЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА И БИБЛИОТЕКА

К. Ю. АМБРАСАС

Резюме

Разнообразие хранения в библиотеках библиографического материала по переводческой науке — истории, теории, критике, практике

и методике — нередко затрудняет для читателя оперативную ориентацию в увеличивающемся потоке литературы. Различная класси-

фикация, отражающаяся как в специальных библиографических изданиях, так и в карточках библиотек, по мнению автора, связана с объективными (молодость переводческой науки, ее синтетичность, неточное определение объекта исследования перевода, а также границ отдельных частей данной науки, отсутствие всесоюзных и республиканских библиографических изданий по переводческой литературе) и субъективными (уровень квалификации библиотечных работников и предметных комиссий, отбирающих библиотекам книги для комплектования, требовательность администрации библиотеки и др.) причинами.

В статье рассматриваются достоинства и недостатки некоторых советских и зарубеж-

ных изданий и библиографического материала по литературе данной области. Предлагается также оригинальная, в практике библиотек еще не применявшаяся схема классификации теоретической, критической, исторической, практической, методической, библиографической и другой переводческой литературы, охватывающая различные аспекты, жанры, виды и стили упомянутой литературы. Представляемые принципы классификации обосновываются как в теоретическом, так и в практическом отношении, поэтому могут применяться при хранении литературы данной области не только в общественных, но и в личных библиотеках.

LITERATURE ON TRANSLATION AND THE LIBRARY (THE CATALOGUEING OF TRANSLATION LITERATURE)

K. J. AMBRASAS

Summary

The absence of unified methods of catalogueing translation bibliographies — the history, theory, criticism, practice and methods of translation — often makes it difficult for the reader to orientate himself in a constantly increasing stream of new publications. The diverse classifications, which can be observed both in special bibliographical publications and card catalogues, can be accounted for by both objective reasons (the fact that translation as a science is still very young, the synthetical character of translation, the lack of precision in the definition of its objectives as well as the indefiniteness of the boundaries between its separate parts, the absence of all union and republican bibliographies on translation) and reasons of a subjective nature (the general

qualification level of library workers and subject commissions selecting publications for acquisition, the exactingness on the part of the administration a library, etc.).

The paper deals with the merits and shortcomings of some Soviet and foreign publications and bibliographies on translation. An original scheme for classification of theoretical, critical, practical, historical, methodical, bibliographical and other translation literature covering various aspects, genres, kinds and styles of the said literature has been suggested. As the proposed principles of classification are substantiated both theoretically and practically, they can be put practice not only in public libraries, but also in private libraries.